

POSTANOWIENIE

Dnia 17 maja 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania B. Z.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałowi w Ł.
o rentę z tytułu niezdolności do pracy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 17 maja 2022 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 18 stycznia 2021 r., sygn. akt III AUa [...],

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. zasądza od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w [...] na rzecz adwokat K. B.-C. kwotę 120 (sto dwadzieścia) zł tytułem zwrotu kosztów pomocy prawnej udzielonej odwołującemu się w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

B. Z. wniósł skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...], z dnia 18 stycznia 2021 r, oddalającego jego apelację od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 13 lutego 2020 r., w którym oddalono jego odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Ł. z dnia 6 września 2017 r. odmawiającej przyznania mu prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy.

Skargę oparto na naruszeniu podstawie naruszenia prawa procesowego mającego wpływ na wynik sprawy tj.:

a) art. 5 k.p.c. i art. 212 § 2 k.p.c. oraz art. 117 § 2 k.p.c. i art. 117 § 5 k.p.c. w związku z art. 379 pkt 5 k.p.c., wskutek braku ustanowienia pełnomocnika z urzędu oraz braku stosownego pouczenia o możliwości ubiegania się o jego ustanowienie w sytuacji, gdy skarżący zwracał się do Sądu Okręgowego o pomoc w sprawie i wskazywał na występowanie w sprawie bez adwokata, a jednocześnie swoim zachowaniem wykazywał nieporadność wynikającą ze stanu zdrowia psychicznego, prowadzącą do tego, że przy stopniu skomplikowania sprawy nie był w stanie wykorzystać prawnych możliwości prawidłowego jej prowadzenia, a z treści wnoszonych przez niego odwołań i pism wynika, iż nie był w stanie sformułować adekwatnych i w pełni zrozumiałych dla Sądu oraz uczestników postępowania czynności procesowych, a także podjąć się samodzielnej obrony swoich praw w postępowaniu, co należy uznać za skutkujące nieważnością postępowania w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c. zarówno przed Sądem pierwszej instancji, jak również przed Sądem drugiej instancji wynikającą z pozbawienia skarżącego możliwości obrony jego praw, a także niezależnie od zarzutu nieważności - za uchybienie mające wpływ na wynik sprawy, bowiem udział w sprawie pełnomocnika procesowego na wcześniejszym etapie sprawy dałby wnioskodawcy możliwość podjęcia obrony oraz zgłoszenia w sposób adekwatny i czytelny wniosków dowodowych na etapie postępowania przed Sądem pierwszej instancji oraz na etapie składania apelacji;

b) art. 386 § 2 k.p.c., przez jego niezastosowanie przez Sąd drugiej instancji, mimo że postępowanie przed Sądem pierwszej instancji było dotknięte nieważnością z tego powodu, że wnioskodawca był pozbawiony możliwości obrony jego praw wskutek braku pełnomocnika z urzędu oraz braku stosownego pouczenia o możliwości ubiegania się o jego ustanowienie w sytuacji, gdy swoim zachowaniem wyraźnie wskazywał na niezrozumienie istoty sprawy, nieznajomość reguł postępowania i nieporadność w jego prowadzeniu wynikającą ze stanu zdrowia psychicznego oraz ubiegał się o udzielenie pomocy prawnej z urzędu wskazując na fakt występowania w sprawie bez pełnomocnika

- co skutkowało oddaleniem apelacji na podstawie art. 385 k.p.c.;

c) art. 386 § 4 k.p.c., przez jego niezastosowanie przez Sąd drugiej instancji, w sytuacji, gdy w sprawie zachodziła konieczność przeprowadzenia postępowania

dowodowego w całości z udziałem pełnomocnika procesowego wynikająca z braku wcześniejszego ustanowienia pełnomocnika z urzędu oraz braku odpowiednich pouczeń ze strony Sądu Okręgowego o możliwości złożenia wniosku o jego ustanowienie w sytuacji, gdy wnioskodawca swoim zachowaniem wyraźnie wskazywał niezrozumienie istoty sprawy, nieznajomość reguł postępowania i nieporadność w jego prowadzeniu wynikającą ze stanu zdrowia psychicznego oraz ubiegał się o udzielenie pomocy prawnej z urzędu wskazując na fakt występowania w sprawie bez pełnomocnika

- co skutkowało oddaleniem apelacji na podstawie art. 385 k.p.c.

Wskazując powyższe podstawy skargi kasacyjnej skarżący wniósł o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania:

a) ponieważ zachodzi nieważność postępowania w rozumieniu art. 379 § 5 k.p.c. wynikająca z pozbawienia wnioskodawcy możliwości obrony swych praw wskutek braku pełnomocnika z urzędu na etapie postępowania przed Sądem Okręgowym oraz braku stosownego pouczenia o możliwości ubiegania się o jego ustanowienie w sytuacji, gdy wnioskodawca swoim zachowaniem wyraźnie wskazywał na niezrozumienie istoty sprawy, nieznajomość reguł postępowania i nieporadność w jego prowadzeniu wynikającą ze stanu zdrowia psychicznego oraz ubiegał się o udzielenie pomocy prawnej z urzędu wskazując na fakt występowania w sprawie bez pełnomocnika,

alternatywnie:

b) z powodu oczywistej zasadności skargi kasacyjnej wynikającej z nieuwzględnienia przez Sąd Apelacyjny zarzutu niedokonania stosownego pouczenia o możliwości ubiegania się o ustanowienie pełnomocnika procesowego w sytuacji, gdy swoim zachowaniem wnioskodawca wyraźnie wskazywał na niezrozumienie istoty sprawy, nieznajomość reguł postępowania i nieporadność w jego prowadzeniu wynikającą ze stanu zdrowia psychicznego oraz ubiegał się o udzielenie pomocy prawnej z urzędu wskazując na fakt występowania w sprawie bez pełnomocnika.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4).

Odnosząc się do zarzutu nieważności postępowania, należy podkreślić, że w art. 398⁹ § 1 pkt 3 k.p.c. normującym przesłankę przyjęcia skargi kasacyjnej z powodu nieważności postępowania, chodzi o nieważność postępowania przed sądem drugiej instancji, którą Sąd Najwyższy bierze pod rozagę z urzędu (art. 398¹³ § 1 k.p.c.). Kontrola kasacyjna obejmuje bowiem stosowanie prawa przez sąd drugiej instancji i z tej przyczyny Sąd Najwyższy, rozpoznając skargę kasacyjną, nie może w ramach bezpośredniej kontroli kasacyjnej badać kwestii ważności postępowania przed sądem pierwszej instancji. Badanie takie, mające charakter pośredni, jest natomiast możliwe, gdy skarżący w skardze kasacyjnej podniósł zarzut naruszenia art. 378 § 1 i art. 386 § 2 k.p.c. Skarga kasacyjna jest bowiem środkiem zaskarżenia od orzeczeń sądu drugiej instancji. Wobec tego Sąd Najwyższy może uwzględnić nieważność postępowania przed Sądem pierwszej instancji pośrednio, to jest w ramach rozpoznawania zarzutu naruszenia art. 386 § 2 k.p.c., pod warunkiem, że naruszenie to miało wpływ na rozstrzygnięcie (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 21 listopada 1997 r., I CKN 825/97, OSNC 1998 nr 5, poz. 81; OSP 1998 nr 5, poz. 93; z dnia 10 lutego 1998 r., II CKN 600/97, OSP 1999 nr 3, poz. 58; z dnia 23 lutego 2005 r., III CK 323/04, LEX nr 150574; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 lutego 2004 r., III CK 38/04, LEX nr 172804). Taki też zarzut postawiony został w skardze kasacyjnej (naruszenia art. 386 § 2 k.p.c.).

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, odmowa ustanowienia dla strony pełnomocnika z urzędu co do zasady nie usprawiedliwia zarzutu nieważności postępowania wskutek pozbawienia strony możliwości obrony swych praw. Inaczej jest wtedy, gdy strona swoim zachowaniem wykazuje nieznaną reguł postępowania lub nieporadność prowadzącą do tego, że przy faktycznym lub prawnym skomplikowaniu sprawy nie jest w stanie wykorzystać prawnych możliwości prawidłowego jej prowadzenia (zob. postanowienia Sądu Najwyższego:

z dnia 5 lipca 2000 r., I CKN 787/00, LEX nr 1170494 oraz z dnia 2 grudnia 2015 r., IV CZ 58/15, LEX nr 1973561; wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 2 marca 2005 r., III CSK 533/04, LEX nr 197647; z dnia 12 września 2007 r., I CSK 199/07, LEX nr 461625; z dnia 16 kwietnia 2008 r., V CSK 564/07, LEX nr 424339; z dnia 19 czerwca 2008 r., V CSK 50/08, LEX nr 424321; z dnia 14 lutego 2013 r., II CSK 385/12, LEX nr 1314387). Stosownie do jeszcze dalej idącego poglądu, pozbawienie możliwości obrony interesów spowodowane tą przyczyną występuje tylko w rzadkich i wyjątkowych przypadkach oczywiście wadliwej oceny zdolności poznawczych, intelektualnych i komunikacyjnych strony, która jest tak dalece nieporadna, że jej osobiste uczestnictwo i obrona interesów w postępowaniu jest jedynie formalnym pozorem (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 grudnia 2013 r., II CSK 167/13, LEX nr 1433563). W orzecnictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się również, że choroba lub inna ułomność psychiczna strony sama przez się nie powoduje nieważności postępowania z powodu niemożności obrony przez stronę swych praw (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 19 czerwca 2008 r., V CSK 50/08, LEX nr 424321; z dnia 19 lutego 2010 r., IV CSK 318/09, LEX nr 678016). Nieważność taka zachodzi wtedy, gdy strona, której odmówiono ustanowienia pełnomocnika z urzędu, ze względu na stan zdrowia psychicznego nie jest w stanie podjąć racjonalnej obrony swych praw w postępowaniu sądowym (por. wyroki Sądu Najwyższego: przywołany wyżej - z dnia 14 lutego 2013 r., II CSK 385/12; przywołane wyżej postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 2015 r., IV CZ 58/15). W dotychczasowym orzecnictwie sądowym o nieporadności strony świadczyły i za wyjątkowością sytuacji przemawiały między innymi: niepełnosprawność strony, niesłyszącej i niemówiącej od dzieciństwa z bardzo dużą wadą wzroku, która poza złożeniem pism procesowych przygotowanych przez pracowników stowarzyszenia wspomagającego osoby głuchonieme, nie zgłosiła żadnego wniosku dowodowego oraz nie zażądała wezwania biegłych na rozprawę celem uzupełnienia wydanych opinii lub wyjaśnienia wątpliwości (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 lutego 2011 r., I UK 293/10, LEX nr 811821), głęboka choroba psychiczna (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 lipca 2005 r., II UK 271/04, OSNP 2006 nr 5-6, poz. 95), ukończenie przez stronę jedynie szkoły podstawowej specjalnej oraz rozpoznanie u

niej przez biegłych upośledzenia umysłowego, prymitywnego rozumienia sytuacji społecznych, słabego poziomu wiadomości ogólnych oraz zaburzenia psychicznego przy jednoczesnym braku jakiejkolwiek inicjatywy dowodowej oraz niestosowaniu się do treści kierowanych do niej wezwań (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 kwietnia 2014 r., I UK 363/13, LEX nr 1482341). Z kolei w wyroku z dnia 11 października 2002 r., IV CSK 174/07 (LEX nr 438145) Sąd Najwyższy przyjął, że jeżeli powód, pomimo swej niepełnosprawności, wykazał w dotychczasowym postępowaniu aktywność, a także znajomość prawa w stopniu wskazującym na umiejętnie popieranie powództwa, to zarzut uchybienia przepisom art. 5 k.p.c. i 212 k.p.c. zawarty w skardze kasacyjnej, należy uznać za niezasadny.

W niniejszej sprawie nie można uznać, że zachodziła którakolwiek z sytuacji opisanych wyżej, bowiem, jak trafnie wskazał Sąd Apelacyjny, skarżący był aktywnym i świadomym uczestnikiem procesu, na pierwszym terminie rozprawy w dniu 6 listopada 2018 r. przedstawił logicznie i racjonalnie swoje stanowisko procesowe, wystąpił z wnioskiem pisemnym o wydanie płyty z nagrania rozprawy. W piśmie procesowym z 27 czerwca 2018 r. wniósł o doręczenie mu opinii biegłego specjalisty chirurgii urazowo-ortopedycznej M. S., wskazując że „jest bez adwokata”. W dniu 7 czerwca 2019 r. wniósł o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego z zakresu medycyny pracy na okoliczność jego niezdolności do pracy oraz następnie złożył zarzuty do tej opinii. Również na kolejnej rozprawie przedstawił swoje stanowisko procesowe.

Tym samym podnoszony przez skarżącego zarzut niepouczenia o możliwości wystąpienia o przyznanie mu pełnomocnika urzędu ani nie prowadzi do wniosku o nieważności postępowania, ani nie uzasadnia przesłanki oczywistej zasadności skargi kasacyjnej.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.